

AISTIMUKSELLISUUS, AUTOETNOGRAFIA JA RUUMIILLINEN TIETÄMINEN

Johanna Uotinen

Minua käännetään kyljelleni. Kylkiasento saa henkeni salpautumaan ja yritän kiemurrella toiseen asentoon. Minua pidetään kuitenkin tiukasti paikoillani kun jotain kylmää liikutellaan selkääni pitkin. Takanani käydään keskustelua, josta en ymmärrä mitään. Yhtäkkiä se liukkuva kylmä jokin pysähtyy ja jää pyörimään paikoilleen. Joku työntää sormensa syvälle selkääni ja huutaa korvaani ”koskeeko tähän?”

Yllä oleva pieni muistikuva on ajalta, jolloin olin hoidettavana teho-osastolla. Tutkimusten mukaan tehon potilaat eivät yleensä muista joko mitään tai muistavat hyvin vähän osastolla viettämästään ajasta (Lahtinen & Lankinen 2009, 5; ks. Adamson ym. 2004, 259 ja Russell 1999, 785). Yleinen ja oletettu muistamattomuus johtuu paitsi sairaudesta, myös väistämättömästä voimakkaasta lääkityksestä, kuten rauhoittavista ja nukuuslääkkeistä. Myös minun hoitoni oli sananmukaisesti tehokasta, vietin pitkiä aikoja kokonaan nukutettuna tai vähintään puoliuneen rauhoitettuna. Tiedottomana vietetystä ajasta ei luulisi mitään tietävän, mutta vastoin odotuksia minulla on voimakkaita aisteihin – näkö, kuulo, maku, haju, asento/tunto – perustuvia muistikuvia teho-osastolla viettämästäni ajasta. Näitä muistoja leimaa kuitenkin tietynlainen epämääräisyys, sumeus.

Niinpä pohdin tässä artikkelissa autoetnografian hengessä ja ruumiillisen tiedon käsitteen avulla, millaista tutkimuksellista tietoa on aistimuksellinen, sumea tieto. Kysyn, mitkä ovat sen mahdollisuudet ja rajat.

RUUMIILLINEN TIETO

Tehohoitojaksolta olevat muistikuvat ovat ”tietämättään tietämisen” tulosta. Siis prosessin, joka perustuu ruumiillisiin kokemuksiin ja suoriin aistihavaintoihin ja ruumiillisuuteen. Näin ollen tätä erityistä tietämisen lajia voi lähestyä *ruumiillisen tiedon*

käsitteen avulla. Ruumiillisella tiedolla viitataan yhtäältä ruumiista tietämiseen ja toisaalta ruumiin kautta tietämiseen, tietoisuuteen ja aisteihin (Parviainen 1998, 51; ruumiillisuuden käännteestä ks. Howes 2005, 1–7 ja Valtonen 2009). Ruumiillinen tieto perustuu ajatukseen siitä, että kaikki kokemukset, ajatukset ja toimet, tietoisuus ja yhteydet maailmaan – ja siten myös tietäminen – tapahtuvat ruumiin välityksellä. Yhteys ei kuitenkaan ole yksisuuntainen, vaan maailma myös vaikuttaa ja tuottaa ruumista monin eri tavoin. Tietoisuus, ruumis ja maailma ovat siis erottamattomia. (Engelsrud 2005, 269; Gieser 2008, 302; Heinämaa 1996, 83; Hoppu 1999, 23–24; Paukkunen 2006, 30; Ylönen 2004, 23–24.)

Tietäminen on siis väistämättä ruumiillista, se edellyttää ruumiin olemassa oloa. Sen sijaan (ruumiillinen) tietäminen ei välttämättä edellytä tietoisuutta, esimerkiksi hereillä oloa. Ruumiillisesta tiedosta tekeekin erityisen mielenkiintoista nimenomaan se, että ruumis on kykenevä tietämään aistivälitteisestä tietoa myös ilman ”minän”, tietäjän läsnäoloa. Tuloksena on juuri tietämättään tietämistä, erityistä *hiljaista tietoa*, joka ei ole tietoisuuden ja älyllisen toiminnan välittämää ja merkityksellistämää.

Tietämättään tietämisen olemassa olosta todistaa myös se, että pienten lasten tietäminen on juuri tällaista ennen älyllistä pohdintaa ja selittämistä syntynyttä hiljaista tietoa. Lapset oppivat asioita ruumiin ja aistien välityksellä paljon ennen kuin he kykenevät ymmärtämään ja käsitteellistämään oppimaansa. Aikuisilla tietoinen toimiminen ja pohtiminen ovat ensisijaisia tiedon hankinnan, muistamisen ja tietämisen keinoja, mutta myös hiljaisen tiedon taso säilyy – vaikkakin piiloisempana. (Parviainen 1998, 50–51.)

Hiljaisen tiedon perusajatus on se, että me kaikki tiedämme enemmän kuin pystymme kertomaan. Tämä johtuu siitä, että hiljainen tieto toimii tiedostamattoman tasolla, jota ei pysty kontrolloimaan tai tuntemaan sinällään. Ruumiillinen tieto on hiljaisen tiedon erityinen osa-alue, joka korostaa hiljaisen tiedon ruumiiseen sitoutuneisuutta. Ruumiillinen tieto, ruumiilliset muistot ovat piiloisia, vaikeasti kuvattavia ja toteen näytettäviä. Useimmiten ne hukkuvat tietoisuuden taakse, ruumiillisen olemassaolon syvyyksiin, josta ne silloin tällöin, jonkin ärsykkeen herättäminä putkahtavat esiin. (Parviainen 1998, 50–51, 54–56; Paukkunen 2006, 30; Polanyi 1966, 4.)

Hiljainen, ja siten myös ruumiillinen tieto ovat yksilöllisiä tietämisen lajeja (Parviainen 1998, 51, 55). Ne ovat vaikeita tai suorastaan mahdottomia kielellistä, joten niistä muille kertominen, niiden sanoin kuvaaminen, saati tutkimuksessa käyttäminen on vaikeaa. On vaikea kuvitella, miten tietämättään tietämisestä voisi haastattelussa informanteilta kysyä ja mitä mahdollisesta vastauksesta voisi ymmärtää. Perinteinen etnografia ei siis ehkä ole toimivin menetelmä ruumiillisen tiedon tutkimiseen. Sen sijaan *autoetnografia*, jossa tutkija on oma informanttinsa ja tutkii omia (ruumiillisia) kokemuksiaan, voisi sitä hyvinkin olla.

AUTOETNOGRAFIA

Autoetnografialla tarkoitetaan omaelämäkerrallista tutkimuksen tekemisen tapaa, jossa tutkijan omat kokemukset ovat tutkimuksen lähtökohtia ja sen keskeistä aineistoa. Autoetnografia perustuu etnografian representaation kriisin seurauksena käytyihin

keskusteluihin etnografian ja etnografisen tietämisen rajoista ja ehdoista. Nämä loivat pohjaa tutkimustavoille, joissa tutkijan näkyvyys tutkimuksessa ja sen raportoinnissa tuli yhä hyväksytyimmäksi. Alun perin autoetnografialla viitattiinkin etnografisen tutkimuksen tekijöiden tapaan kirjoittaa ”toisista” kertoviin teksteihinsä mukaan omaelämäkerrallista aineistoa tai vaikkapa henkilökohtaisia kenttäkokemuksia. Sittemmin autoetnografia on kehittynyt eri suuntiin ja nykyään se tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia tutkijan itseilmaisuuksiin. (Burnier 2006, 414; Ellis & Bochner 2000, 739, 742; Ellis 2007, 13–14; Reed-Danahay 1997, 1–2; Spry 2001, 710.)

Oman autoetnografianäkemykseeni sopii parhaiten tapa ymmärtää autoetnografia tutkimusmenetelmänä, joka *yhdistää henkilökohtaisen kulttuuriseen* (Ellis & Bochner 2000, 739). Autoetnografia on siis kirjoittajan omia kokemuksia kuvaava tutkimusmenetelmä ja -teksti, joka sijoittaa nuo kokemukset sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiinsa. Tavoitteena on ymmärtää yleistä tutkimalla yksityistä ja yksittäistä. Tämä on mahdollista koska itse kunkin elämä on samanaikaisesti paitsi ainutlaatuista, myös yleistä ja yleistettävää: henkilökohtainen on aina liitoksissa yleiseen, ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin. (Reed-Danahay 1997, 9; Ellis & Bochner 2000, 737, 751.)

Autoetnografian suurin tutkimuksellinen etu on se, että se tarjoaa välineitä sellaisten aiheiden pohdintaan, joita on vaikea tai suorastaan mahdoton tutkia esimerkiksi haastatellen tai havainnoiden. Autoetnografian onkin todettu sopivan erinomaisesti arkisuuttaan ja toistuvuuttaan näkymättömiksi muuttuneiden käytäntöjen tutkimiseen (Uotinen 2008, 11–13; Valtonen 2009, 39). Samalla logiikalla autoetnografian voi olettaa olevan käyttökelpoinen tai ainakin kokeilemisen arvoinen menetelmä myös ruumiillisen tiedon, tietämättään tietämisen pohdintaan.

Ruumiillinen tieto on haasteellinen tutkimuksen kohde tai aineiston lähde autoetnografisestikin lähestyttäväksi. Ongelma kiteytyy kysymykseen: miten kuvata kielen avulla ruumiillisia, aistimellisiä kokemuksia? Itsestään selvää on, ettei aistipohjaista ruumiillista tietoa tai kokemusta voi mitenkään välittää sellaisenaan. Se muuttuu väistämättä muuksi kun se käännetään kielelliseen muotoon (vrt. nonkommunikaation ajatus Bateson 1988, 80; Knuutila 2002; Vesala ym. 2002). Sinällään, sellaisenaan välittämisen ongelma ei kuitenkaan koske vain ruumiillista tietoa tai autoetnografialla tuotettua tietoa. Päinvastoin, se koskee kaikkea (etnografista) tietämistä. Tieto on joka tapauksessa välittynyttä, subjektiivista, kontekstisidonnaista ja osittaista, tutkijan, lukijan (ja informanttien) omiin näkökulmiin ja lähtökohtiin sitoutunutta tulkintaa ja sellaisena se on hyväksyttävä – tai hylättävä (Clifford 1986, 7). Periaatteellisella tasolla pitäisi siis olla mahdollista tehdä tutkimusta ruumiilliseen tietoon nojaten.

Ruumiillinen tieto ja sen tuottamat kokemukset ja muistot eivät kuitenkaan käy sinällään tieteellisestä tiedosta, nimenomaan koska niitä ei pysty sellaisenaan välittämään, eikä näin ollen myöskään tutkimaan. Niistä voi kuitenkin *muodostaa* tutkimusaineistoja kuvaamalla niitä mahdollisimman rehellisesti ja huolellisesti (Heinämaa 2000, 93; ks. Uotinen 2005, 95). Aineistojen muodostamisen prosessissa ruumiillista tietoa kuvataan – muunnetaan kielelliseen muotoon – siten, että siitä tulee ymmärrettävää ja siten analysoitavissa olevaa. Samalla tulee muodostetuksi niitä yhteyksiä henkilökohtaisen ja kulttuurisen ja sosiaalisen välille, joita hyvä autoetnografia edellyttää.

TIEDOTTOMAN TIETO

Kokeilen seuraavassa mitä autoetnografisella otteella voi saada irti tietämättään tietämisen tuottamasta tiedosta kirjoittamalla autoetnografian hengessä auki tehohoidon aikana syntyneitä aistipohjaisia muistoja. Valitsin kuvattavaksi voimakkaimmat ja selkeimmät muistikuvat ja pyrin kuvaamaan ne sellaisina kuin ne mieleeni nousevat, siis ilman tietoista tulkintaa ja merkityksellistämistä. Näin tavoittelen nimenomaan ruumiillisen tiedon tasoa, sitä tietoa joka on syntynyt enemmän tai vähemmän tajuttomana ollessani.

Näkö

Makaan sängyssä ja yritän katsella ympärilläni. Sänky on huoneen laitimmainen. Oikealla puolen on seinä ja etuoikealla ovi, josta näkee vilauksen käytävää. Näkymän vasemmalle peittää tummanvihreä lattiasta kattoon ylettyvä verho. Verhon kohdalla katossa on televisio, menossa on Sissi-elokuvan kohtaus, jossa ratsastetaan hurjasti metsässä. Sängyn ympärillä on paljon hämmentävän näköisiä laitteita. Ainoa, jonka tunnistan, on tietokone. Suoraan edessä on ikkuna, josta näkee toiseen huoneeseen. Ikkunan vasemmalla puolen on huoneeseen vievä ovi. Ikkunan takana on kahdenlaista väkeä: vibreäasuista ja toisia, jotka ovat peittäneet vihreät vaatteensa valkoisilla takeilla. Vibreävaatteiset ja harvinaisemmat valkotakaiset ravaavat ovissa, tulevat ja menevät. Välillä käytävään vievästä ovesta käärrätään sisälle ja taas ulos suuria harmaita ja valkoisia laitteita. Niistä moni tuodaan minun sänkyyni viereen. Vilkaisen käsiäni, ne ovat siniset. Sanon: ”Onpas siniset sormet”. Pian ympärilläni pyörii vibreävaatteisia ihmisiä näpräämässä laitteita. Jostain ilmaantunut valkotakainen vertailee käsiäni sängyn metallilaitaan. Minulta otetaan lasit pois, en näe enää kunnolla. Se ei häitää, koska en jaksa pitää silmiä enää auki.

Näkö oli ensimmäinen aisti, joka kuntoni heikentyessä ”sulkeutui”. Siitä huolimatta selkeimmät muistikuvani pohjaavat nimenomaan näköön. Pystyn kirjoittamaan tarkimpia kuvauksia juuri näkemästäni vaikka aika, jona näin selkeästi, oli suhteellisen lyhyt. Tämä kertoo yhtäältä näköaistin keskeisyydestä (ruumiillisen) tiedon tuottajana ja toisaalta sen tuottaman informaation käsittelyn edellyttämästä tajunnan tasosta. Voinnin ei tarvitse olla kovin heikko, kun silmiään ei pysty enää pitämään auki, vaikka haluaisikin. Oman kokemukseni mukaan tämä johtuu siitä, että fyysisten ja henkisten ääri rajojen läheisyydessä nähtyjä asioita ei enää yksinkertaisesti jaksa käsitellä, vaan niistä tulee häiritsevää ja vähäisiä voimia kuluttavaa hälyä.

Kuulo

Kuulen monenlaisia ääniä, kovia ja hiljaisempia. Korvan juuressa käy lakkaamaton mekaaninen surina, rutina ja piippaus, kauempaa kuuluu epäselviä keskustelija sekä kovaäänisiä käskyjä: ”Niele nyt se letku!” Voimakkaimmin kuuluu kuitenkin huuto. En ymmärrä, miksi huudetaan, mutta sen kuunteleminen on sietämätöntä. Huutoa pabempaa on vain PING! Jokin sanoo jatkuvasti hermoja riipovan kovaa ja korkealta PING!

Kuulo tuntuu olevan yhtäläillä resursseja vaativa aisti kuin näkökin. Kuuleminen kuitenkin eroaa näkemisestä siinä, ettei sitä ei pysty kontrolloimaan yhtä helposti kuin näköä. Silmät voi laittaa kiinni, mutta sama ei korvilta onnistu ilman apuvälineitä. Olisin mielelläni ollut kuulematta tiettyjä ääniä ja lopulta en halunnut kuulla yhtään mitään. En kuitenkaan voinut kuulemiselle mitään, joten minulla on kuulon välityksellä syntyneitä muistoja pidemmältä ajalta kuin näköön perustuvia. Ne eivät ole yhtä jäsenneiltyä ja selkeitä kuin näkömuistot, vaan lyhyitä, välähdyksenomaisia katkelmia sieltä täältä. Aluksi äänet ja niiden jälkeensä jättämät muistot ovat ymmärrettäviä, mutta lopulta jäljelle jäi vain epämääräinen ja väsyttävä hälinä ja melu, jonka läpi tunki kiduttava PING (ks. Uotinen 2008).

Maku

Silloin tällöin saan nestettä suuhuni. En kuitenkaan erota mitä se on, koska mikään ei maistu miltään. Maulla ei ole väliäkään, kunhan saan jotain kostuketta rutikuivaan suuhuni. Parhaalta tuntuu kylmä ja suussa bitaasti sulava, tosin nekin lakkaavat pian ilmestymästä. Suuni on kuin santapaperia ja siellä on jotain outoa ylimääräistä. Silloin tällöin maistan jonkin kummallisen, niljakkaan maun, joka helpottaa kuivuuden tunnetta hetkeksi.

Makua koskevat muistoni ovat kaikista vähäisimpiä. Vähäisten muistojen syynä ei ole se, että makuaisti olisi liittynyt näön ja kuulon seuraan liian väsyttävänä, vaan siitä että en teho-osastolla ollessani varsinaisesti syönyt tai juonut mitään. Luulen myös, että hengityksen apuvälineistä johtuva suun kuivuminen esti kunnolla maistamisen. Niinpä niin sanotut makumuistoni liukuvat pikemmin tuntoaistimusten suuntaan; ne keskittyvät inhottavan kuivaan suuhun. Aluksi sain kostuttaa suutani pienillä nestemäärillä sekä mehujäillä. Jälkimmäiset olivat suosikkejani, ei maun takia, vaan koska ne tuntuivat hyvältä. En kuitenkaan saanut niistä nauttia kovin kauan, koska minulla lakattiin melko pian antamasta mitään suun kautta. Viimeinen edes jotenkin makuaistiin liittyvä mielikuvani on epämääräisen häivähdys melko mauttomasta, mutta niljakkaan tunteen tuottavasta aineesta. Myöhemmin sain selville, että aine on glyseriini ja sillä helpotetaan hengityskoneessa olevan suun kuivumista. Tietävästi makuaistin pitäisi kuitenkin säilyä olosuhteista huolimatta, vaikkei minun tapauksessani niin ollutkaan.

Haju

Yhtäkkiä hajut lävistävät horteeni. Ne ovat vahvoja, kemiallisia ja ne tuntuvat nensä pistävinä. Voimakkain kaikista on haju, joka tulee tietyn hoitajan mukana. Tiedän milloin hoitaja on vuorossa, koska muut hoitajat eivät haise samalle.

Hajuaistini säilyi koko hoitojakson ajan, ja se vieläpä voimistui yllättävän paljon muiden aistien haipuessa. Haju onkin tunnon ja maun ohella selkeimmin nimenomaan ruumiilliseen tietoon yhdistettävissä oleva aisti: nähtyä ja kuultua, niiden sisältöjä voi suhteellisen helposti kuvailla, mutta makujen, hajujen ja fyysisten tuntemusten kuvaaminen on hankalampaa. Niinpä en pysty edes selkeintä hajumuistoani yllä olevaa pidemmältä kuvaamaan. En, vaikka muiston taustalla oleva ruumiillinen tieto on niin voimakas, että

tunnistan heti kyseisen hajun, jos sen vain jossain nenääni saan. Haju myös herättää välittömästi sen alkuperäiseen haistamiseen liittyneitä ruumiillisia tuntemuksia ja tunteita.

Asento/tunto

Oloni on oudolla tavalla irrallinen. Makaan selälläni ja pääni on ylempänä kuin jalkani, mutta en oikein erota, missä käteni ja jalkani tarkalleen ovat. Tunnustelen kummallisen tunnottomalla kädelläni, kunnes löydän etsimäni: sängyn metallisen laidan. Metallia tuntuu sormissani kylmältä ja kovalta. Siirrän toista jalkaanikin niin, että varpaat koskettavat metallia. Minua käännellään, kosketellaan, pistellään, pyyhkitään ja tökitään miltei jatkuvasti. Joskus joku pitää kädestäni kiinni, toisinaan päätäni ja kasvojani silitetään. Kosketukset tuntuvat omituisen vaimoilta ja epämääräisiltä, ikään kuin tuntemukset tulisivat jostain hyvin kaukaa. Ainoa selkeä tunne on kylmä metalli kättä ja jalkaa vasten. Metallia tuntuu tutulta ja turvalliselta ja haluan koskettaa sitä koko ajan.

Hajuaistin ohella asento/tuntoaisti (1) oli aisteista se, joka ei kadonnut edes heikoimmassa kunnossa ollessani. Aistimukset toki muuttuivat erilaisiksi, kummallisen etäisiksi ja sumuisiksi, mutta ne olivat silti olemassa ja tuottivat ruumiillista tietoa, jonka pystyn yhä myös muistamaan. Muistikuvat ovat myös yhtäläillä voimakkaita ja tunteita herättäviä kuin hajumuistotkin. Esimerkiksi metallin koskettaminen saa minussa yhä edelleen aikaan voimakkaan reaktion. Vaikka muistot ovat voimakkaita, niiden kuvaaminen on kuitenkin vaikeaa, koska tuntemukset olivat enimmäkseen varsin kokonaisvaltaisia: koko ajan tuntui joltakin, muttei niinkään selvästi joltain tietyltä, jota voisi kuvata.

AISTIEN HIERARKKISUUS

Mitä edellä kuvaamistani kokemuksista voi tutkimuksen näkökulmasta saada irti? Yksittäin tarkasteltuna ne ovat melko triviaaleja. Kokonaisuutena tarkasteluna kokemukseni kuitenkin tuovat esille mielenkiintoisen seikan: aistien hierarkkisuu den. Näkö ja kuulo ovat kokemukseni mukaan aisteja, jotka edellyttävät jonkinlaista tietoisuuden tasoa toimiakseen ”oikein”. Kunnon heikennyttyä johonkin pisteeseen asti näkemisestä ja kuulemisesta haluaa vain päästä eroon, koska niiden tuottama tieto muuttuu häiritseväksi ja väsyttäväksi hälyksi. Sen sijaan maku-, haju- ja asento/tuntoaisti toimivat niin sanotusti loppuun saakka. Nimenomaan ne tuottavat selvimmän ruumiillista, hiljaista tietoa – tietoa, jonka olemassaolo ei edellytä kovin korkeaa tietoisuuden tasoa.

Vielä mielenkiintoisemmaksi aistien hierarkia muuttui, kun keksin verrata kokemuksiani lapsen aistien kehittymiseen. Ja todellakin, aistien kehittymisen järjestys on aivan sama kuin niiden menettämisen. Tunto-, maku- ja hajuaisti toimivat aivan vastasyntyneelläkin. Ne siis ovat aisteista ensimmäisiä ja lakkaavat myös viimeisenä toimimasta. Myöskään asentoaisti ei ole heti täysin valmis, vaan se kehittyy varhaisessa vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Niinpä yleinen asentoaisti säilyy yhtäläillä kuin tuntoaistikin, mutta tarkin käsitys esimerkiksi raajojen tai sormien ja varpaiden asennoista hämärtyy. Toiminnaltaan monimutkaisimmat kuulo ja näkö

kehittyvät lapsella myöhemmin ja vastaavasti ne lakkaavat sairaan kunnon heikentyessä ensimmäisenä toimimasta. Myös se, että lapsi aluksi vastaanottaa aistimukset sen kummemmin niitä analysoimatta ja kokemukset ovat hyvin kokonaisvaltaisia ja tunneperäisiä, vastaa omaa kokemustani. (Papunet 2009a ja 2009b.)

Kokemuksistani voi siis päätellä, että tarpeeksi vakavasti sairas ihminen peruuttaa aistien hierarkiassa kohti lapsuutta ja samalla aistimukset muuttuvat eritellyistä kokemuksista tuntemuksiksi, jotka kohtaa sellaisina kuin ne ovat. Juuri sellaiselta sairaana ollessa tuntuikin: kaikki pieneni, katosi pois ja kääntyi yhä voimakkaammin itseän ja sisään päin. Myös käytökseni taantui yhtä matkaa aistien kanssa. Kaikki tuntui sietämättömän voimakkaana, reaktiot olivat täysin kontrolloimattomia, eikä kärsivällisyys saati sietokyky riittänyt minkäänlaiseen itsehillintään. Voin siis omasta kokemuksestani todeta, että tarpeeksi sairas ihminen aivan oikeasti muuttuu lapseksi jälleen.

Kun tilanteeni kääntyi parempaan suuntaan, minut siirrettiin tavalliselle osastolle toipumaan sekä taudista että tehohoidosta. Oloni parantuessa myös aistitoiminta alkoi pikkuhiljaa palautua. Myös aistien korjaantuminen tapahtui lapsilla havaitussa järjestyksessä, olletikin siis samalla logiikalla kuin lapsilla. Ensin en edelleenkään halunnut kuulla enkä varsinkaan nähdä mitään, vaikka olin lääkitsemättömässä tilassa, tajuissani ja järjissäni. Niinpä ympäröin sänkyäni tarkasti verhoilla ja sermeillä, jotta varmasti nähnyt vilaustakaan naapurisänkyjen potilaista. Myös äänet häiritsivät siinä määrin, että halusin välttämättä pitää korvatulppia vaikkei kukaan enää huutanut eikä mikään sanonut jatkuvasti PING! Lisäksi asentoaistin hämärtymisestä johtunut raajojen hallinnan epämääräisyys säilyi jonkin aikaa. Helpotuksekseni ruumiini ja raajojeni kontrolli alkoi kuitenkin palata ja ylenmääräinen herkkyys näkemisen ja kuulemisen suhteenkin hellitti pikkuhiljaa.

Palattuani aikuisentapaiseen aistimaailmaan saatoin ryhtyä tietoisesti pohtimaan kokemaani. Kävi kuitenkin niin, että mitä terveemmäksi tulin, sitä vaikeammin pystyin tavoittamaan teho-osastolla kokemaani. Mielestäni tässä tulee näkyviin yhtäältä se, miten ruumiillinen tieto on tiedostamisen ja muistamisen prosesseissa toissijainen suhteessa tietoiseen, älylliseen tietämiseen ja merkityksellistämiseen. Toisaalta ruumiillisen tiedon näkyvistä haipumista voi selittää sekin, että sitä on vaikea yhdistää mihinkään jo aiemmin ennalta tiedettyyn. Uuden tiedon kontekstualisointi, sen aiemmin tiedettyyn yhdistäminen on kuitenkin kaiken merkityksellistämisen, kielellistämisen ja ymmärtämisen edellytys. Tästä syystä kaikesta aiemmin koetusta lähes täysin irrallisen ruumiillisen tiedon tuottamien häivähdyksien tolkkulistaminen ja varsinkin muille välittäminen on erityisen vaikeaa.

SUMEAN TIEDON RIITTÄMÄTTÖMYYS

Mitä tästä kaikesta voi autoetnografian tavoitteena olevalla yleistettävämällä tasolla sitten päätellä? Ainakin sen, että tietämättään voi todellakin tietää ja että tietämättä tuotettu tieto on nimenomaan ruumiillista. Tietämättä tietäminen on ruumiin, aistien tuottamaa ”suodattamatonta” tietoa. Samalla se on myös väistämättä sumeaa, epämääräistä ja vaikeasti eriteltävää. Ruumiillista tietoa syntyy koko ajan, mutta normaalitilassa se on piiloista, analyysia ja merkityksellistämistä pakoilevaa, eikä sitä hevin tiedosta,

vaikka haluaisikin. Sen sijaan poikkeusolosuhteissa, jossa tietoinen ajatustoiminta syystä tai toisesta on poissa päältä, ruumiillinen, tietämättään tietäminen nousee esiin ensisijaiseksi kokemusten tallentajaksi.

Kokemukseni toivat myös esiin sen, mitä jää jäljelle kun tietoisuus, älyllinen toiminta otetaan pois: aistit voivat jatkaa toimintaansa kuvaamani hierarkian mukaisesti ja ruumiillinen tieto alkaa dominoida. Erityisen voimakkaasti aistipohjaisen tietämisen ja muistamisen ruumiillisuus, ei-älyllisyys, tulee esille maku-, haju- ja asento/tunto-aistimusten yhteydessä. Nimenomaan nämä aistit tuottavat muistoja, jotka oikean hajun, maun tai tuntemuksen sattuessa saavat aikaan suoria, melko kontrolloimattomia reaktioita. Voi jopa sanoa, että maku, haju ja asento/tunto ovat ”perusaisteja”, jotka tuottavat eräänlaista ”alkutietoa” – sitä ruumiillisen tiedon tasoa, joka on vanhinta, syvintä ja suodattamattominta inhimillistä tietämystä.

Aistipohjaisen, ruumiillisen tiedon syövereitä pohiessani huomasin myös miten voimakas tietoisesti tietämisen ja ymmärtämisen tarve on. Pelkkä aistipohjainen, sumea muistaminen ei riittänyt, vaan halusin saada selville olivatko muistamani asiat ja kokemukset todella tapahtuneet. Tahdoin välttämättä järjestää, järjellistää ja analysoida kokemukseni ja tehdä niistä siten ymmärrettäviä. Niinpä luin potilasasiakirjani sekä lääketieteellistä ja populaaria kirjallisuutta, joiden kertomaan vertasin kokemuksiani ja muistikuviani. Näin sain pikkuhiljaa rakennettua jonkinlaisen kuvan siitä, mitä minulle oli tapahtunut ja että ruumiillinen aistiperustainen tietämykseni on todellakin *totta*. Älyllisen ja tietoisien tietämisen asema suhteessa ruumiin tietoon, tietämättään tietämiseen on siis niin voimakas, ettei jälkimmäistä tahdo uskoa ennen kuin sille löytyvät todisteet edellisen avulla.

VIITTEET

- (1) Asento- ja liikeaisti eli proprioseptinen aisti on ihmisen ”kuudes” aisti, jonka avulla tunnetaan ruumiin asennot ja liikkeet ilman näköaistin apua (Terveyskirjasto 2010; ks. myös Papunet 2009b). Sisällytän proprioseptisen aistin sitä lähellä olevaan tuntoaistiin, koska näiden kahden erikseen käsittely ei toisi tähän tekstiin mitään lisää.

KIRJALLISUUS

- ADAMSON, HARRIET, MURGO, MARGHERITA, BOYLE, MARTIN, KERR, SUZIE, CRAWFORD, MATTHEW & ELLIOTT, DOUG 2004: Memories of Intensive Care and Experiences of Survivors of a Critical Illness: An Interview Study. *Intensive and Critical Care Nursing* 20(5).
- BATESON, GREGORY 1988: Let Not Thy Left Hand Know. – Bateson, Gregory & Bateson, Mary Catherine. *Angels Fear – Towards an Epistemology of the Sacred*. Toronto, New York, London, Sydney & Auckland: Bantam Books.
- BURNIER, DELYSA 2006: Encounters With the Self in Social Science Research – A Political Scientist Looks at Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4).

- CLIFFORD, JAMES 1986: Introduction: Partial Truths. – Clifford, James & Marcus, George E. (eds.), *Writing Culture – The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press.
- ELLIS, CAROLYN & BOCHNER, ARTHUR P. 2000: Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity – Researcher as Subject. – Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (eds.), *Handbook of Qualitative Research*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- ELLIS, CAROLYN 2007: Telling Secrets, Revealing Lives: Relational Ethics in Research With Intimate Others. *Qualitative Inquiry* 13(1).
- ENGELSRUD, GUNN 2005: The Lived Body as Experience and Perspective: Methodological Challenges. *Qualitative Research* 5(3).
- GIESER, THORSTEN 2008: Embodiment, Emotion and Empathy: A Phenomenological Approach to Apprenticeship Learning. *Anthropological Theory* 8(3).
- HEINÄMAA, SARA 1996: *Ele, tyyli ja sukupuoli – Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiin-fenomenologia ja sen merkitys sukupuoliyksymykselle*. Helsinki: Gaudeamus.
- HEINÄMAA, SARA 2000: *Ihmetys ja rakkaus – Esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta*. Helsinki: Nemo.
- HOPPU, PETRI 1999: *Symbolien ja sanattomuuden tanssi – Menuetti Suomessa 1700-luvulta nykyaikaan*. Helsinki: SKS.
- HOWES, DAVID 2005: Introduction – Empires of the Senses. – Howes, David (ed.), *Empire of the Senses – The Sensual Culture Reader*. Oxford & New York: Berg.
- KNUUTTILA, SEPPO 2002: Vaitiolo, salaisuudet, ilmaisukiellot: Nonkommunikaation kontekstuaalisia merkityksiä. – Ketola, Kimmo, Knuuttila, Seppo, Mattila Antti & Vesala, Kari Mikko (toim.), *Puuttuvat viestit – Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- LAHTINEN, TIA & LANKINEN, ANNUKKA 2009: *Potilaslähtöisyys HUS-alueen teho-osastoilla hoitohenkilökunnan arvioimana* [online]. < <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2637/Potilasl.pdf?sequence=1> > [25.01.2010.]
- PAPUNET 2009a: *Aistien merkitys vuorovaikutuksessa* [online]. < <http://papunet.net/yleis/vuorovaikutus/aistit-ja-vuorovaikutus.html> > [25.01.2010.]
- PAPUNET 2009b: *Asento-, liike- ja tasapainoasti* [online]. < <http://papunet.net/yleis/vuorovaikutus/aistit-ja-vuorovaikutus/asento-liike-tasapaino.html> > [25.01.2010.]
- PARVIAINEN, JAANA 1998: *Bodies Moving and Moved – A Phenomenological Analysis of the Dancing Subject and the Cognitive and Ethical Values of Dance Art*. Tampere: Tampere University Press.
- PAUKKUNEN, ELINA 2006: Ruumiillisen tiedon jäljillä. *Musiikin suunta* 28(4).
- POLANYI, MICHAEL 1966: *The Tacit Dimension*. New York: Doubleday & Company.
- REED-DANAHAY, DEBORAH 1997: Introduction. – Reed-Danahay, Deborah (ed.), *Auto/Ethnography – Rewriting the Self and the Social*. Oxford & New York: Berg.
- RUSSELL, SARAH 1999: An Exploratory Study of Patients' Perceptions, Memories and Experiences of an Intensive Care Unit. *Journal of Advanced Nursing* 29(4).
- SPRY, TAMI 2001: Performing Autoethnography: An Embodied Methodological Praxis. *Qualitative Inquiry* 7(6).

- TERVEYSKIRJASTO 2010: *Asento- ja liikeaisti* [online]. < http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt00287 > [25.01.2010.]
- UOTINEN, JOHANNA 2005: *Merkillinen kone – Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- UOTINEN, JOHANNA 2008: Autoetnografia, digi-tv ja kone, joka sanoo PING! *Naistutkimus* 21(4).
- VALTONEN, ANU 2009: Pikkujuttu – Tarina koon tuottamista käytänteistä. *Kultustutkimus*. *Nyt* 1/2009.
- VESALA, KARI MIKKO, KETOLA, KIMMO, KNUUTTILA, SEPPO & MATTILA, ANTTI 2002: Mitä enkelit pelkäävät? – Ketola, Kimmo, Knuuttila, Seppo, Mattila Antti & Vesala, Kari Mikko (toim.), *Puuttuvat viestit – Nonkommunikaatio ihmellisessä vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- YLÖNEN, MAARIT E. 2004: *Sanaton dialogi – Tanssi ruumiillisena tietona*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Dosentti Johanna Uotinen on mediakulttuurin ja viestinnän yliopistolehtori Itä-Suomen yliopistossa.